

Jasminka Najcer Sabljak i Silvija Lučevnjak, *Obitelj Pejačević*, Vlastita naklada Marco Pejacsevich, Zagreb, 2014, 163 str.

Obitelj Pejačević više od 300 godina sudjeluje u važnim aspektima društvenog života u Hrvatskoj. Tragove te obitelji pronalazimo u crkvenom, kulturnom i političkom životu, o čemu već postoji literarna povijesna građa, no ipak, ta izložba, za koju je inicijativu dala Galerija likovnih umjetnosti iz Osijeka, predstavlja izuzetan doprinos valorizaciji kulturne baštine obitelji Pejačević te potpomaže razumijevanju cjelokupne slike hrvatskog plemstva na području Slavonije i Hrvatske, odnosno Trojedne Kraljevine. Obitelj Pejačević značajan je doprinos dala zaustavljanju osmanske najezde i obrani kršćanskih vrijednosti tijekom boravka u Bugarskoj. U javnom životu valja osobito istaknuti dva hrvatska bana, Ladislava i Teodora Pejačevića, koji su u 19. i početkom 20. stoljeća, dakle nakon Khuena Hedervarya, obnašali važne političke dužnosti. Obojica su dali ostavke na banski položaj iz istog razloga — bili su protiv mađarizacije.

Veliki dvorac Pejačević u Našicama ili Teodorov dvor jedno je od najljepših zdanja neobaroka u Hrvatskoj. Danas je ondje smještena Knjižnica grada Našica, Zavičajni muzej, HKD Lisinski i Puhачki orkestar, koji svojim radom uvijek iznova oživljavaju stvaralački i plemićki duh grofovske obitelji. Također, stotinjak metara dalje nalazi se i Mali dvorac ili Markov dvor u kojem danas boravi Radio Našice, OGŠ i Tamburaško društvo »Kontesa Dora«, čiji sam član i sam bio dugi niz godina. Naravno, ondje se skladbe »prve dame Našica« mogu čuti na gotovo svakom koncertu.

Prema autorima, ova monografija donosi skraćenu verziju izložbe Likovna baština obitelji Pejačević (Osijek, 2013.)

s naglaskom na našičku stranu obiteljske baštine. Podijeljena je na tri velike cjeline: 1. dio — povijest, 2. dio — kultura te 3. dio — umjetnost. U uvodu knjige nalazimo tekst o samoj obitelji i izložbi u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku, nakon čega slijede povijesni tekstovi, genealoška stabla; barunska grana, našička grana, rumsko-retfalačka grana te virovitička grana. Potom slijedi katalog djela, odnosno umjetnička baština obitelji našičkog kraja, i naposljetku početci razvoja obiteljske baštine u Šopronu. Ono što je, smatram, izvrsno u ovoj monografiji njezina je dvojezična struktura. Nije ni potrebno navoditi prednosti koje monografija s područja povijesti umjetnosti dobiva otvorivši se engleskomu govornomu području. Dakako, valja istaknuti da je u stvaranju monografije sudjelovao pozamašan broj autora: slikari, grafičari, kipari — njih čak 33, uključujući glavne autorice: Silvija Lučevnjak i Jasminka Najcer Sabljak.

U 18. stoljeću, primorani napustiti Bugarsku, članovi obitelji Pejačević boravili su diljem Habsburške Monarhije. Ondje se obitelj potvrdila i 1712. dobila barunsku titulu. To razdoblje, prema autorima, vrlo je malo istraženo, no također i vrlo važno za daljnje razumijevanje povijesti obitelji. Ivan i Marko Pejačević doselili su se preko Pečuha s obiteljima u Osijek, gdje su ubrzo postali trgovci i ugledni osječki građani, a na Tvrdi su podizali svoje kuće.

Ondje je obitelj nastavila tradiciju povezanosti s franjevcima te su sudjelovali u izgradnji franjevačke crkve sv. Križa, u čijoj su kripti pojedini članovi obitelji i pokopani. Pri podizanju tornja franjevačke crkve spominju se zasluge Marka Pejačevića. S obitelji Pejačević povezuje se i izgradnja isusovačke crkve sv. Mihovila u Tvrdi — Jakov i Franjo Ksaver Pejačević bili su istaknuti članovi isusovačkog reda. U tom prostoru Marko Aleksandar Pejačević financirao

je podizanje pomoćnog oltara sv. Križa, s likovima Žalosne Gospe i sv. Ivana apostola.

Jakov i Franjo, teolozi i pisci, obojica su izgradili karijere u Beču, Šopronu, Zagrebu, Budimu, Rimu i dr. Franjo Ksaver u trenutku smrti brata Marka bio je na položaju rektora isusovačkog kolegija u Zagrebu. Josip Pejačević financirao je dovršetak oltara Sv. Križa u novopodignutoj kapeli crkve sv. Antuna Padovanskog u Našicama, a u Virovitici je pomogao obnovu franjevačke crkve sv. Roka nakon razornog potresa i požara koji ju je zahvatio 1757. godine. Zbog ograničenog prostora i obilne građe naveo sam samo neke od mnogih doprinosa obitelji Pejačević kulturi, a osobito njegovanju kršćanskih vrijednosti našega kraja.

Nadalje, recimo nešto o samoj likovnoj baštini obitelji Pejačević. Njezine začetke nalazimo u gradu Šopronu (Mađarska), gdje je djelovao Josipov sin Karlo Pejačević (1745. — 1815.). Prihodi s imanja u Srijemu i Slavoniji omogućili su im doticaj s bečkim umjetničkim krugovima te su njihovi osobni afiniteti prema umjetnosti potaknuli stvaranje kvalitetne obiteljske zbirke umjetnina. Upravo zato Šopron možemo smatrati njezinim izvoristom. Iz njega su Pejačevići naručivali umjetnine i za Našice te u konačnici prenijeli materijal iz Šoprona i stvorili jedinstvenu zbirku, koju danas, prema autorima, s pravom možemo nazvati našičkom zbirkom. Tako su u posjedu našičke grane ostali reprezentativni portreti Josipa Pejačevića i njegova rođaka Marka Aleksandra Pejačevića, a sačuvan je jedan originalni portret Ane Marije Pejačević. Zatim, Karlova druga supruga donijela je portrete visoke umjetničke razine: portrete svojih roditelja, Ljudevita Erdődyja i Marije Eleonore Erdődy sa psićem, od kojih je potonji signiran imenom austrijskog baroknog slikara Johanna

Michaela Millitza. Iz mnoštva portreta, zbog ograničenog prostora, iznosim samo neke. Uz mnoge strane slikare, Pejačevići su u drugoj polovici 19. stoljeća počeli davati narudžbe i kvalitetnim domaćim slikarima, podržavajući tako početke naše likovne scene. Bilo je to ujedno i vrijeme banovanja Ladislava Pejačevića, koji je prodao dio imanja sjeverno od Našica i omogućio stvaranje industrijskog naselja urdenovac. Taj je tvornički kompleks s vremenom izrastao u jednog od najvećih proizvođača piljene građe, tanina, parketa, bačava... U vrijeme banovanja Ladislav Pejačević zaposlio je velikog arhitekta Hermana Bollea na podizanju kapele Uzašašća Gospodinova u Našicama, s funkcijom obiteljskog mauzoleja, a radovi su završeni 1881. godine. Stoga i danas, na ulazu u Našice iz smjera Podravske magistrale, stoji jedno od najljepših sakralnih blaga u Hrvatskoj. Kapela je podignuta u spomen Ladislavova prerano umrlog djeteta, a kasnije su i ostali članovi obitelji pokopani u kripti, izuzev Dore Pejačević. Njezin grob nalazi se nekoliko metara od kapele. Mnoge su priče i pretpostavke zašto je tomu tako, ali pouzdan odgovor nažalost još nemamo. Kapela je godinama propadala te postala sklonište pticama, no 2016. godine, na sreću svih vjernika, kao i onih koji mare za kulturnu tradiciju, djelomično je obnovljena iznutra te se nakon mnogo godina ondje održala sveta misa za blagdan Svih svetih.

Osvrnimo se na trenutak na spomenutu Doru Pejačević (1885. — 1923.). Rodena je u Budimpešti, a Našice su joj postale trajni dom. (Ladislav Pejačević bio joj je djed.) Njezina je majka Lilla Vay De Vaya, školovana pjevačica koja je svirala klavir i slikala te glazbom i priredbama ispunjavala obiteljski dvorac u Našicama. Dora je mladost provodila čitajući knjige, šecući engleskim parkom oko dvorca te skladajući od 1897.

godine. Nastavila se školovati u Zagrebu od 1902. do 1905., učeći violinu, teoriju i instrumentalizaciju, nakon čega je otišla u Dresden, gdje se usavršavala na violini, kompoziciji i kontrapunktu te je naposljetku usavršavala kompoziciju u Münchenu. Neki zapisi govore kako je osobito bila zaokupljena Richardom Wagnerom. Povratkom u Našice, njezin skladateljski opus sadržava minijature za klavir, violinu i klavir te solo pjesme i komorne cikluse, klavirski trio, klavirski kvartet i gudački kvartet. U pokušaju dočaravanja njezina poimanja umjetnosti, najprikladnijim mi se čini upotrijebiti riječi same Dore, koje je ostavila u pismu iz 1920. godine: »Odlebdjevši u taj najnevidljiviji svijet najosobnije unutarnjosti, postajem tek tada posvema svoje Ja, i to Ja, koje se tada u toj nesbeski dalekoj skrovitosti osjeća previše ispunjeno samo sobom, traži izlaz, traži odterećenje od toga visokog duševnog pritiska, koji je sam po sebi vrsta oduševljenja — i to se oslobađanje ostvaruje kada nastaje skladba!«

Zagrepčani su njezinu skladbu *Phantasie concertante* u d-molu, op. 48 imali priliku čuti 3. studenog 2016. u izvedbi Simfonijskog orkestra HRT-a u Koncertnoj dvorani Lisinski, a tada sam i sam prvi puta imao priliku čuti istoimenu skladbu. Koncertantna fantazija je jednostavačno prokomponirano djelo koje protječe u nizanju odsjeka promjenjiva tempa, ugodaja i sadržaja. Upravo tu skladbu Dora je završila u Našicama 1919. godine, kako je zabilježila na autografu partiture, a posvetila ju je mađarskoj pijanistici Alice Ripper.

Naposljetku, osjećam se dužnim napraviti malu digresiju i progovoriti o nemilom događaju koji se zbio u Našicama 2012. godine. Naime, nakon što su pronađeni vlasnici malog i velikog dvorca u Našicama, daljnja sudbina dvorca dovedena je u pitanje. Grad Našice otkupio je dvorce te se sada nalaze u pot-

punosti u vlasništvu grada. Na žalost, razmirice između grada i nasljednika baštine obitelji Pejačević u konačnici su kulminirale promjenom imena glavnog trga, koji je slovio kao *Pejačevićev trg*, a danas nosi ime *Trg dr. Franje Tuđmana*. Važno je napomenuti kako su to učinili upravo oni koji sami sebe nazivaju promicateljima kršćanskih vrijednosti, ne znajući povijest i čitav niz doprinosa obitelji Pejačević upravo tim vrijednostima na području grada.

Stoga, iz neznanja, upadajući u proturječje sa sobom, istovremeno su narušili identitet grada, a ono što možda najviše boli — obezvrijedili rad svih onih koji svojim plemenitim zalaganjem doprinose unaprjeđenju i promociji kulture grada.

Iz toga možemo zaključiti: djelo *Obitelj Pejačević* koje sam Vam ovdje ukratko pokušao predstaviti, upravo na potonjem primjeru pokazuje svoju iznimnu važnost.

Konačno, želimo li grad, državu i svijet utemeljen na istinskim vrijednostima, a ne ideološkim floskulama, djelima kakvo je *Obitelj Pejačević*, i njemu sličnima, društvo mora pridavati mnogo više pažnje negoli to čini. *Obliti privatorum publica curate!*

Mihael Katavić